

ЮРИДИКАЛЫК ИЛИМДЕР
ЮРИДИЧЕСКИЕ НАУКИ
LEGAL SCIENCES

Аманалиев У.О.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ШАЙЛОО СИСТЕМАСЫНДАГЫ
КӨЙГӨЙЛӨР ЖАНА АНЫ ЧЕЧҮҮНҮН ЖОЛДОРУ**

Аманалиев У.О.

**ПРОБЛЕМЫ В ИЗБИРАТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЕ КЫРГЫЗСКОЙ
РЕСПУБЛИКИ И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ**

U.O. Amanaliev

**PROBLEMS IN THE ELECTORAL SYSTEM OF THE KYRGYZ
REPUBLIC AND WAYS TO SOLVE THEM**

УДК: 342.82.4 (575.2)

Макалада автор, шайлоо системасынын түшүнүктөрүн берүү менен бугүнкү күндөгү Кыргыз Республикасындагы шайлоо системасына токтолгон. Бул жерден Жогорку кеңештин депутаттарын шайлоодогу маселелерге кайрылган. Аларды чечүүнүн жолдорун жакынкы жана алыскы мамлекеттердин шайлоо системасын салыштыруу менен жеке сунуштарын бере алган. Ошондой эле автор макалада азыркы учурдагы шайлоо системасында, эл өкүлдөрүнүн жоопкерсиздигин белгилей алган. Биринчиден, депутат саясий партиянын шайлоо алдындагы программасын жактырып тизмеге киргизилген. Экинчиден, депутаттык мандатка ээ болгон өкүлүн жөн кана партиядан чыгарып койуп, бирок анын парламентте калуусу шайлоочулардын ишенимин аткарбоого барабар. Бул жерден партия болобу же парламентте депутаттык мандатка ээ болуп туруп партиядан чыгарылган эл өкүлү болобу шайлоочулардын эмес өзүлөрүнүн кызыкчылыктарын ишке ашыруу максатында биринчиси бирдей көз карашта болбогон өкүлдү партиялык тизмеге киргизүү менен парламенттеги орунга ээ болгон, экинчиси деле эмнеси болсо дагы депутат болуп алайын деген максат менен депутаттык мандатты алган. Мунун жыйынтыгы парламенттеги депутаттык мандатка ээ болгон эл өкүлдөрүнүн шайлоочулар алдында жоопкерчилигинин жоктугун тастыктамакчы.

Негизги сөздөр: шайлоо, шайлоо системасы, преференция, кумулятивдик ватум, демократия, коалиция, саясий партия, пропорционалдык система, мажоритардык система.

Автор, в данной статье дает понятие избирательной системы и рассматривает избирательной системы Кыргызской Республики. Рассматривал вопросы выбора

депутатов Жогорку кенеша. Также, для решения проблемных вопросов автором проведен сравнительный анализ избирательной системы ближних и дальних зарубежных государств. Также автор в данной статье отметил безответственности народных представителей. Во-первых, депутат был включен в список с условием согласия с избирательной программой политической партии. Во-вторых, исключение из партии своего представителя, обладающего мандатом, и оставление его в парламенте равносильно неоправданию доверия избирателей. В этом случае партия или народный представитель, исключенный из партии, но все еще работающий в парламенте, прежде всего остается защищать собственные интересы, а не народа. В результате чего можно утверждать, что у народного представителя, обладающего депутатским мандатом, в парламенте нет ответственности перед избирателями.

Ключевые слова: выбор, избирательная система, преференция, кумулятивный ватум, демократия, коалиция, политическая партия, пропорциональная система, мажоритарная система.

The author, in this article, gives the concept of the electoral system and examines the electoral system of the Kyrgyz Republic. He considered the issues of choosing deputies of the Jogorku Kenesh. Also, to solve problematic issues, the author conducted a comparative analysis of the electoral system of neighboring and distant foreign countries. Also, the author in this article noted the irresponsibility of the people's representatives. Firstly, the deputy was included in the list subject to agreement with the election program of a political party. Secondly, the exclusion of a representative with a mandate from the party and leaving him in parliament is tantamount to unjustified voters' confidence. In this case, the party or people's representative, expelled from the party, but still working in par-

liament, first of all remains to protect their own interests, not the people. As a result, it can be argued that the people's representative, who has a deputy mandate, has no responsibility to voters in parliament.

Key words: choice, electoral system, preference, cumulative watum, democracy, coalition, political party, proportional system, majority system.

Кыргыз Республикасы эгемендүүлүккө ээ болгон күндөн тарта бир нечелеген шайлоолорду, шайлоо менен биргеликте тарыхый оор кырдаалдарды башынан өткөрдү. Ал эми бул аралыктарда шайлоо, шайлоо системасы тууралуу көптөгөн ой пикирлер, сунуштар айтылып, аларга карата бир нечелеген мыйзам актылары кабыл алынып, шайлоо системасын жакшыртуу максатында баш мыйзамыбыз болгон «Конституцияга» да өзгөртүүлөр, толуктоолор киргизилди.

Шайлоонун «шайтан оюну» дегендей, ар бир шайлоо мөөнөтү келип калган учурда, коомчулукта болобу же мамлекеттик бийлик органдары тарабынан болобу, шайлоо системасын өзгөртүү же ага карата жаңы механизмдерди киргизүү маселеси курчуйт.

Бүгүнкү күнү дагы бул маселе коомчулуктун көңүл чордонунда. Анын негизги себеби, 2020-жылдагы боло турган парламенттик шайлоого карата даярдык десек туура болор. Бул даярдыктын негизин алгач ченемдик укуктук актылар түзөөрү талашсыз. 2009-жылдын 20-июлундагы кабыл алынган №241 «Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актылар жөнүндөгү» мыйзамынын 4-беренесине ылайык эң жогорку юридикалык күчкө ээ болгон жана эң маанилүү коомдук мамилелерди укуктук жөнгө салууда негиз болуучу принциптерди жана ченемдерди бекитүүчү, мыйзамдарды жана башка ченемдик-укуктук актыларды кабыл алуу үчүн укуктук негиз түзүүчү ченемдик-укуктук акт бул Кыргыз Республикасынын **Конституциясы** [1].

2010-жылдын 27-июнунда кабыл алынган Кыргыз Республикасынын Конституциясында мамлекетибиздеги шайлоо системасы толугу менен чагылдырылган. Тактап айтсак, Конституциянын 70-беренесинин 2-пункту боюнча «Кыргыз Республикасынын Жогорку кеңеши пропорционалдык система боюнча шайланат» - деп белгиленген [2]. Демек биздин мамлекеттеги шайлоо системасынын негизги формасы аныкталган.

Конституцияда аныкталынган шайлоо системасына талдоо жүргүзүү менен шайлоо системасы деген эмне? Келечекте Кыргызстан үчүн кандай шай-

лоо системасы керек? - деген суроолорго карата илимий көз-караштарга токтоло кетсек.

Укук илиминде шайлоо системасы кеңири жана тар мааниде каралат.

Кеңири маанидеги шайлоо системасы деп мамлекеттик бийлик жана жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу органдарындагы шайлоолорду уюштуруу жана өткөрүү процессиндеги пайда болгон коомдук мамилелердин жыйындысы. Бул шайлоо күнүн белгилөөдөн баштап добуш берүүнүн жыйынтыгын жарыялаган аралыктагы процесстер.

Тар маанидеги шайлоо системасы – бул добуш берүүнүн жыйынтыгынын негизинде талапкерлердин арасында мандаттарды бөлүштүрүү ыкмасы [3, 243-6].

Шайлоо системасы берилген добуштарды депутаттык мандаттарга бөлүштүрүүдөгү тартиби боюнча добуштардын талапкерге же партияга берилиши боюнча төмөндөгүдөй түрлөргө бөлүнөт:

- мажоритардык шайлоо системасы;
- пропорционалдык шайлоо системасы;
- аралаш шайлоо системасы.

Мажоритардык шайлоо системасы (мындан ары МШС) боюнча талапкер шайланыш үчүн өзү көрсөтүлүп жаткан округтан же жалпы өлкө боюнча шайлоочулардын көпчүлүгүнүн добушуна ээ болушу зарыл.

МШС Англия, Франция, АКШ, Япония, Индия ж.б. мамлекеттерде активдүү колдонулат.

МШСнын принциптери союз мезгилинде айылдык деңгээлден жалпы союздук деңгээлге чейинки депутаттарды шайлоо өнөктүгүндө колдонулуп келген. Мисалы, СССРдин эл депутаттары 1937-1938-жылдардагы, 1989-жылы СССРдин эл депутаттарынын биринчи съезди жана Кыргыз ССРнин 12-чакырылышындагы Жогорку Советтин – легендарлуу парламентинин депутаттары шайланган. Андан кийинки эгемендүүлүккө ээ болгон мезгилдер аралыгында Жогорку Кеңештин 1-чи жана 3чү чакырылышындагы депутаттар шайланган [4, 24-6]. Жогорку кеңештин жогорудагы чакырылыштарында МШС аркылуу Р.И. Отунбаева, С.Ш. Жээнбеков, Ө.Ч. Текебаев, А.М. Матибраимов, А.Ш. Атамбаев, А.К. Мадумаров, Т.А. Сариев, С.Жапаров жана башка ушулар сыяктуу белгилүү саясатчылар элдин түздөн-түз тандоосу, колдоосу менен саясий аренада күчтүү экендигин көрсөтө алышты.

Дүйнөлүк практикада МШСнын төмөндөгүдөй эки түрү кездешет:

- абсолюттук көпчүлүк;

- салыштырмалуу көпчүлүк.

Абсолюттук көпчүлүк боюнча жалпы добуштун 50% жана 1 добушка ээ болуу зарылчылыгы туюлат.

Ал эми, салыштырмалуу көпчүлүк боюнча талапкерлердин ичинен кимиси шайлоочулардын көпчүлүк добушуна ээ болсо, анда көпчүлүк добушка ээ болгон талапкер шайланды деп эсептелет. Бул жерден талапкер бир добушка ээ болгон учурда дагы шайлоонун болгондугу тастыкталат.

МШСнын артыкчылыктары катары төмөндөгүлөрдү эсептесек болот:

- МШС бул универсалдуу. Муну менен жеке бир адамды же мамлекеттик бийликтин коллективдүү түзүмдөн турган органдарынын шайлоосу өткөрүлөт;

- МШСда конкреттүү талапкерлер көрсөтүлөт жана атаандаштык көрсөтүлгөн талапкерлердин ортосунда жүргүзүлөт. Шайлоочу талапкерлердин жеке өзгөчөлүгүнө карап туруп добуш берүү мүмкүнчүлүгүнө ээ боло алат. Башкача айтканда, шайлоочулар талапкерлерди тандоодо, алардын кандайдыр бир партиялык түзүлүшкө карата таандыгы боюнча эмес;

- МШСда партияга мүчө болуп кирбеген жаран талапкер катары шайлоого катышуу мүмкүнчүлүгүнө ээ болот жана утуп чыгышына реалдуу шарт түзүлөт;

- шайлоочулар тарабынан берилген мандат талапкерди кандайдыр бир партиялык системага болгон көз карандысыздыгын жогорулатат. Бул жерден бийликтин бутагы эл (шайлоочу), ал эми кандайдыр бир партиялык түзүлүш эмес экендиги ачык белгиленет.

Шайлоо системасынын кийинки формасы бул пропорционалдык шайлоо системасы (мындан ары - ПШС).

ПШСда мамлекеттик бийликтин, жергиликтүү бийликтин өкүлчүлүк органдары партиялык тизме аркылуу түзүлөт.

ПШС он тогузунчу кылымда саясий партиялардын пайда болуусу жана алардын өнүгүүсү менен бирге түптөлгөн.

Бүгүнкү күнү ПШС өзгөчө парламенттик башкаруу формасына ээ болгон мамлекеттерде активдүү өнүгүп келүүдө. ПШСда депутаттык мандаттарды бөлүштүрүү саясий партиялардын шайлоого катышуусунун натыйжасында жүргүзүлөт. Бул учурда саясий партиялар талапкерлердин партиялык тизмесин түзүү жолу аркылуу шайлоого катышышат. Партиялык тизме жабык же ачык формада болушу мүмкүн.

Жабык түрүндө түзүлгөн тизме боюнча шайлоочулар конкреттүү талапкерге эмес, саясий партия тарабынан түзүлгөн партиялык тизмеге добуш беришет. Ар бир партия белгиленген пайыздык көрсөткүчтөн өтө алса, пропорционалдуу түрдө, алган добуштарына ылайык өкүлчүлүк органдарындагы тиешелүү мандаттарга ээ болуу мүмкүнчүлүгү түзүлөт. Буга мисал катары 2011-жылдын 2-июлу №68 Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө Кыргыз Республикасынын конституциялык мыйзамынын 64-беренесиндеги ченемдер негиз боло алат [4, 97-б.].

Ачык түрдөгү тизмеде саясий партиянын тизмесине кирген бардык талапкерлердин аты жөнү жарыяланат. Мындай учурда шайлоочулар добуш берүүнүн ыкмасына жараша же партия үчүн жалпы же бир талапкерге добуш беришет.

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 70-беренесинин 2-пунктуна ылайык Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши пропорционалдык система боюнча шайланат [2, 33-б.]. Демек пропорционалдык система боюнча Жогорку кеңештин депутаттыгына талапкерлердин тизмеси жогоруда белгиленгендей саясий партиялар тарабынан партиялык тизме аркылуу аныкталынат. Ошондой эле 2011-жылдын 2-июлунда кабыл алынган №68 «Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык мыйзамынын 60-беренесинин 2-пунктуна ылайык «Жогорку Кеңештин депутаттыгына талапкерлердин тизмесин көрсөтүү укугуна шайлоону дайындоо жөнүндө чечим расмий жарыяланган күнгө юстиция органдарында белгиленген тартипте каттоодон өткөн же кайра каттоодон өткөн **саясий партиялар** ээ болот» деп көрсөтүлгөн [5, 2-б.].

Кыргызстанда ПШС жалпы республикалык шайлоо округу боюнча 2007-жылдын ноябрь айынан бери колдонулуп келүүдө.

Кыргыз Республикасынын 4,5,6-чакырылыштарынын депутаттары жалпы республикалык шайлоо округунун негизинде партиялык тизме менен депутаттык мандатка ээ болушкан.

Коомчулукта партиялык тизме менен шайланган Жогорку Кеңештин депутаттары жалпы элдин кызыкчылыгы үчүн эмес, кандайдыр бир саясий партиянын кызыкчылыгын ишке ашыруу тартибинде иш алып барууда деген ой-пикирлер көп айтылууда. Мындай пикирге парламенттин депутаттары дагы ээ.

Алсак Марал радиосунун «Айлампа» программасынын «Шайлоо мыйзамдары жана Президенттик топтун сунуштары» деген тамадыгы берүүсүндө, Кыргыз Республкасынын вице-спикери А. Касымалиева дагы токтолуп кеткен жери бар. Депутат А.Касмалиева бул тема боюнча мындай дейт - «Коалициялык Өкмөттү түзүүдө улам эле ыдырап жатабыз. Мен кирем, мен чыгып кетем, менин квотам, бул жерге вице-премьерди мен койом. Жакпай калса эле Өкмөттү кетиребиз...» [6].

Демек, анализдөөлөрдүн негизинде төмөндөгүдөй негиздемелерге токтолмокчубуз.

Биринчиден, Кыргыз Республикасынын Конституциясында көрсөтүлгөндөй партиялык тизме боюнча депутаттык мандатка ээ болгон эл өкүлдөрү формалдуу юридикалык көз карашта эл өкүлү катары эсептелинсе, факты боюнча ал мыйзамдын негизинде партиялык тизме менен саясий партиянын өкүлү катары депутаттык мандатка ээ болгон.

Экинчиден, Жогорку Кеңештин депутатынын саясий-укуктук мандатына таяна турган болсок, ал шайлоочулар алдында кандайдыр бир жоопкерчиликке ээ эместиги ченемдик укуктук актыларды анализдөөнүн жыйынтыгы менен байкалууда. Себеби депутаттык мандатка ээ болгон Жогорку Кеңештин депутаты толугу менен саясий партиянын шайлоо алдындагы программасын жактыруу менен партиялык тизмеге киргизилген жана партиялык тизме аркылуу шайлоочунун добуш берүүсү конкретүү талапкерге эмес партияга берилген.

2011-жылдын 2-июлунда кабыл алынган №68 «Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык мыйзамынын 65-беренесинин 4-пунктунун 1-бөлүмүнө ылайык жогорку кеңештин депутаты фракциядан чыгарылып мөөнөтүнөн мурда депутаттык ыйгарым укуктары токтотулат [5, 100-6]. Фракциядан чыгарылган депутат мүмкүн партиялык көз карашка макул эместир? Мүмкүн ал депутат чыккыраган чындыкты айткандыгы үчүн болуп жаткандыр? Эменеси болсо дагы бул жерден ушундай чечимди кабыл алган саясий партия жана депутаттык мандатка ошол саясий партиянын өкүлү катары ээ болгон депутат жалпы шайлоочулардын ишенимин актабай жаткандыгында. Биринчиден, депутат саясий партиянын шайлоо алдындагы программасын жактырып тизмеге киргизилген. Экинчиден, депутаттык мандатка ээ болгон өкүлүн жөн кана партиядан чыгарып коюп, бирок анын парламентте калуусу шайлоо-

чулардын ишенимин аткарбоого барабар. Бул жерден партия болобу же парламентте депутаттык мандатка ээ болуп туруп партиядан чыгарылган эл өкүлү болобу шайлоочулардын эмес өзүлөрүнүн кызыкчылыктарын ишке ашыруу максатында биринчиси бирдей көз карашта болбогон өкүлдү партиялык тизмеге киргизүү менен парламенттеги орунга ээ болгон, экинчиси деле эмнеси болсо дагы депутат болуп алайын деген максат менен парламентке депутаттык мандатты алган. Мунун жыйынтыгы парламенттеги депутаттык мандатка ээ болгон эл өкүлдөрүнүн шайлоочулар алдында жоопкерчилигинин жоктугун тастыктайт. Демек эл тарабынан шайланган Жогорку Кеңештин депутаттарынын эл алдында жоопкерчилиги тууралуу механизмдин иштелип чыкпагандыгы. Себеби 2008-жылы кабыл алынган «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарынын статусу жөнүндөгү» Кыргыз Республикасынын мыйзамынын 7-беренесине ылайык «Жогорку Кеңештин депутаттары шайлоочулар менен болгон байланышты колдоого алат, шайлоочулардын кайрылууларын карайт» деп көрсөтүлгөн [7]. Бул жерде Жогорку Кеңештин депутаттарынын шайлоочулар менен түзүлүүчү мамилелери, болгону алар менен болгон байланышты кана бере алат. Мыйзамда депутаттардын эл алдында отчет берүү механизмдери каралган эмес.

Үчүнчүдөн, жогоруда аталган мыйзамдардын негизинде Жогорку Кеңештин депутаттары менен жергиликтүү элдин ортосунда түздөн-түз түзүлгөн байланыш жок. Ошонун себебинен региондордо эң көйгөлүү деген маселелер каралбай, каралса да кеч, маалымат массалык каражаттары аркылуу же бей өкмөт уюмдар аркылуу жетүүдө.

Жогорудагы айтылган пикирлерди эске алуу менен Кыргыз Республикасынын Конституциясына өзгөртүүлөрдү жана толуктууларды киргизүү зарылчылыгы күтүлүүдө.

Биринчиден, пропорционалдык шайлоо системасынан аралаш шайлоо системасына өтүүбүз абзел. Ооба биз демократиялык мамлекет болгондуктан саясий плюрализмдин негизги принциптерин сактап калуубуз керек. Бирок демократиялык мамлекетте бийликтин ээси «эл» эмеспи! Ал эми пропорционалдык шайлоо системасы менен эл өзүнүн бийлигин толук кандуу аткара албай жатат. Конституцияда каралган укуктарын түздөн-түз, толугу менен иш жүзүнө ашыра албай келүүдө. Биздин сунуштоодо, пропорционалдык шайлоо системасын сактап калуу менен саясий партиялардын өнүгүү жолун чыңдоо,

ошону менен бирге бийликтин ээси болуп эсептелген «эл», эл өкүлдөрүн тандоодо конкреттүү талапкерди тандоо мүмкүнчүлүгүнө ээ болуусу негизги маанини бермекчи.

Демек биздин сунуш аралаш шайлоо системасын киргизүү. Аралаш шайлоо системасын киргизүүдө, башкача айтканда можаритардык шайлоо системасын колдонууда биз демократия деген сөздүн түпкү маңызын баалай жана сактай алабыз. Демократия бул «эл бийлиги». Ал эми эл бийлиги түздөн-түз эл тарабынан конкреттүү талапкерге добуш берүү жолу аркылуу шайланган жана бир саясий партиянын кызыкчылыгын эмес жалпы элдин кызыкчылын, жүгүн өз мойнуна алуу менен, жоопкерчиликке ээ болгон өкүлдөрдүн болуусу, мамлекеттин өсүп өнүгүүсүнө шарт түзө алмакчы. Мындан тышкары аралаш шайлоо системасын киргизүү менен шайлоо системасындагы биринин кемчилиги экинчисиники менен толукталып туруу мүмкүнчүлүгү түзүлмөк. Аралаш шайлоо системасы боюнча Германиянын парламенти Бундестаг, Россия Федерациясынын парламенти Мамлекеттик дума ж.б. ушул сыяктуу мамлекеттерде парламенттик шайлоолор өткөрүлүп келүүдө.

Сунуштоолорубуздун кийинкиси, Жогорку Кеңеш эки палаталык түзүмдү камтып, жалпы депутаттардын саны 65ти түзүшү керек. Анын ичинен 25 депутат мыйзам чыгаруу палатасына шайлана алса, 40 депутат өкүлчүлүк палатасына шайлана турган болмокчу.

Мыйзам чыгаруу палатасынын депутаттары ПШС негизинде партиялык тизме менен депутаттык мандатка ээ болушат. Мыйзам чыгаруу палатасынын негизги функциясы мыйзамдарды кабыл алуу. Демек бул жерден кабыл алынган мыйзамдардын сапаты жогоруламак, алардын иштөөсү коомчулук үчүн көптөгөн артыкчылыктарга ээ болмок.

Бул жерден, саясий партиялардын тизмеси ачык түзүлүп жана шайлоочу кимди шайлап жаткандыгы тууралуу кеңири маалымат алуу укугуна ээ болмок. Муну менен шайлоочу конкреттүү талапкерди жана саясий партияны тандап алуу мүмкүнчүлүгүн алмак. Мындан тышкары шайлоодогу добуш берүүдө кумулятивдик ватум же преференция системалырын киргизсек.

Кумулятивдик ватум системасы көп мандаттуу шайлоо системасында сейрек кездешет. Мында бир округтан канча депутат шайланыш керек болсо, шайлоочу ошончо добушка ээ болот. Бул жерде шайлоочу ээ болгон добуштарын бир эле талапкерге берүү же бир нечелеген талапкерге бөлүштүрүп берүү уку-

гуна ээ болмокчу.

Преференция (артыкчылык, жогору баалоо) системасында шайлоочу, шайлоо бюллетенине кирген талапкерлердин ичинен кимисине артыкчылык көрсөтө ала тургандыгын, талапкердин фамилиясын белгилөө аркылуу билдирүү укугуна ээ боло алат.

Парламенттин экинчи түзүмү катары сунушталып жаткан Өкүлчүлүк палатасынын депутаттары можаритардык шайлоо системасы менен мандатка ээ болушса.

Мындай шайлоону уюштуруу учурунда, албетте аймактардагы калктын санынын жайгаштырылышы эске алынуусу абзел.

Бүгүнкү күнү статистикалык маалымат боюнча аймактарда жайгаштырылган калктын санына карата Жогорку Кеңештин өкүлчүлүк палатасына депутаттык мандаттардын бөлүштүрүлүшү бир мандаттуу округдарды түзүү менен төмөндөгүдөй түрдө берилмекчи (бул болжолдуу түрдө):

№	Аймактардын аталышы	Калктын саны	Депутаттык мандаттар
1.	Баткен облусу	525,1	4
2.	Жалал-Абад облусу	1 214,4	6
3.	Ысык-Көл облусу	489,8	4
4.	Нарын облусу	287,0	3
5.	Ош облусу	1 341,9	6
6.	Талас облусу	263,5	3
7.	Чүй облусу	941,1	5
8.	Бишкек шаары	1 027,2	6
9.	Ош шаары	299,5	3

Өкүлчүлүк палатасын киргизүү менен аймактардагы көйгөйлүү маселелерди кароо жана аларды чечүү жолдору артыкчылыкка ээ болмок. Бир топ маселелер жер-жерлерде ордуна чечилмек. Бүгүнкү күнү региондордогу маселелер өз убагында чечилбей жаткандыгын, андагы маселелерге Жогорку Кеңештин депутаттары кеч көңүл буруп жаткандыгы тууралуу парламенттин вице-спикери А.Касымалиева уран кени боюнча маселе парламентте каралып жатканда кеп учун козгоп кеткен жери бар.

Дагы бир сунушталуучу маселе, Өкүлдөр палатасы коомдук негизде иштөө менен жыйындарды өткөрүү, катышуу жаңы инновациялык технологияларды колдонуу аркылуу жүргүзүлсө. Мындай саамалык азыркы учурда жалпы дүйнө жүзү багыт алган жаңы технологиялардын өнүгүүсү жана бул багытты чыңдоого карай кабыл алынган Кыргыз Республикасы-

нын Президентинин 2019-жылды Региондорду өнүктүрүү жана өлкөнү санариптештирүү жылы деп жарыялоо жөнүндө Жарлыгынын, мамлекеттик программалардын ишке ашуусуна жана жаңы инновациялык технологиялардын аймактарда өнүгүүсүнө чоң өбөлгө түзмөкчү. Өкүлчүлүк палатасынын депутаттарынын катарын эл арасынан чыккан, элдин кызыкчылыгын колдой билген татыктуу инсандар, жаштар, калың элдин катмарынан суурулуп чыккан чыныгы элдин өкүлдөрү түзмөк.

Адабияттар:

1. Кыргыз Республикасынын Конституциясы. - Конституция Кыргызской Республики. - Б.: ГП "Типография", 2017. - 124 б.
2. Закон Кыргызской Республики от 20 июля 2009 года №241 «О нормативных правовых актах Кыргызской Республики» [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://cbd.minjust.gov.kg>.
3. Сооданбеков С.С., Укушев М.К. Конституционное право Кыргызской Республики: (общая и особенная части). - Б., 2001. -243с.
4. Курманов З.К. Пособие для политических партий по правовым основам участия в выборах и партийному строительству. - Б., 2014. - 24 с.
5. Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө Кыргыз Республикасынын конституциялык мыйзамы 2011-жылдын 2-июлунда кабыл алынган N68. - Бишкек, 2015. - 97 б.
6. Марал радиосу «Айламп» программасы. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://maralfm.kg/>
7. 2008-жылдын 18-декабрында кабыл алынган №267 «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарынын статусу жөнүндөгү» Кыргыз Республикасынын мыйзамы [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://minjust.gov.kg>.